

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/3-SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

G.T.Xusanova	
Boshlang'ich sinflarda zid ma'noli so'zlardan o'rinli foydalanish ko'nikmasini shakllantirish.....	335
M.A.Kuchkarova	
Развитие креативности учащихся с помощью игровых методов обучения	338
Z.M.Sidikova, X.T.Ibroximova	
Allomalar merosi vositasida o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik yo'nalishlari	342
K.Sh.Nishonova	
Boshlang'ich ta'limda integrativ ta'lim va uning turlari.....	347
A.R.Dilbarjonov	
Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol usullar va zamonaviy axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga tatbiq etish usullari	350
I.V.Xoldarova, M.D.Akbarova	
Kichik yoshli o'quvchilarni savodga o'rgatishda axborot texnologiyalaridan foydalanishning samarasi	354
M.M.Abdumannopov	
Ta'limni raqamlashtirish sharoitida talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirish masalalari	358
T.Y.Bakirov, O.S.Axmadjonova	
Maktab matematikasida kasrlar mavzusini induktiv metodika asosida o'qitish xususiyatlari	362
N.A.Qodirova	
Texnika oliy o'quv yurtlari talabalarida yozish ko'nikmalarini wiki- texnologiya asosida rivojlantirish metodikasi” (Ingliz tilini o'qitish misolida).....	366
Z.N.Ortiqova	
Oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an'analar asosida tarbiyalashning pedagogik omillari	370
M.N.Nasritdinova, T.A.Egamberdiyeva	
Ta'limda o'zlashtirish samaradorligini oshirishda artpedagogikaning o'rni	377
I.Kirgizov	
“Ey sabo” – komil insonga aksiologik yondashuv.....	381
A.T.Karimov	
Milliy musiqaning shakllanishi va rivojlanishida xalq qo'shiqlarini qayta ishlashning o'ziga xos tamoyillari	386
A.M.Nurmuxammadjonov	
Jamiyatning yangi taraqqiyot bosqichida yoshlar musiqiy tafakkurini yuksaltirish zaruriyati.....	390
M.M.Najmetdinova	
Ommaviy-madaniy tadbirlar tushunchasining mazmun-mohiyati va konseptual asoslari	396
M.Kurbanova	
Dutor cholg'usi ijrochiligida musiqiy savodxonlikni shakllantirish metodlari.....	400
X.M.Shermatova	
Maktabgacha ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati	403
T.N.Shokirov	
Markaziy Osiyo madaniyati va san'ati jahon madaniyatining rivojlanish chorrahasi	407
B.M.Qurbonova	
Ijodkor ongida badiiy tafakkur holatini o'zgartirishga sabab bo'luvchi omillar	410
L.Sh.Shukurova	
Zardo'zlik san'ati buyumlarining badiiy uslubiy jihatlar va uning ilmiy tahlili.....	415
A.A.A'zamjonov	
Yangi O'zbekistonda ma'rifatli jamiyat qurishda tasviriy va amaliy san'atning o'rni	419
A.A.Abdisattorov	
Musiqi fani o'qituvchisining ijodiy kompetentligini rivojlantirish omillari	422
I.D.Rustamov	
O'zbek zarbli cholg'ularining ijtimoiy hayotdagi o'rni (Doira cholg'usi misolida).....	428
A.A.Ergashev	
Vokal-xor ta'limida finale-2003 dasturining qo'llanishi.....	432
A.A.Mamurov	
Rishton kulolchilik maktabining rivojlanish bosqichlari	438

UO'K: 37.0:378:004

TA'LIMNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM OLIISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI**ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ****ISSUES OF DEVELOPMENT OF STUDENTS' INDEPENDENT LEARNING COMPETENCE IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF EDUCATION**

Abdumannopov Muhammadsobir Muhammadusuf o'g'li
Farg'ona davlat universiteti matematika kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada mustaqil ta'lim, mustaqil ish, talabalarning mustaqil ishi tushunchalarining mazmuni va mohiyati yoritib berilgan. Shuningdek, ta'limni raqamlashtirish sharoitida talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirish masalalari haqida so'z yuritilgan bo'lib talabalarga bilim berish jarayonida chiqishi mumkin bo'lgan muammolar haqida to'xtalib o'tilgan. Hozirgi raqamlashtirish sharoitida talabalarning mustaqil ta'lim soatlari ulushini oshirish, talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish kunning asosiy vazifalari sifatida ko'riyapti. Talabalarning o'quv jarayonini amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirish orqali mustaqil ta'lim olish kompetensiyalarni rivojlantirish zarurligi hozirgi zamon talablaridan ekanligi ko'rsatib o'tilgan. Bu borada o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarni keng jori etish zarurligi va shu bo'yicha fikrlar keltirilgan. Hozirda O'zbekistondagi barcha davlat oliya ta'lim muassasalari kredit-modul tizimiga o'tganligi uchun barcha ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklarning o'quv rejalaridagi fanlarda mustaqil ta'limga ajratilgan soat umumiy soatning 50-60 foizini tashkil etadi. Bunga misol sifatida Boshlang'ich ta'lim yo'nalishini tanlab olinib fanlar soatlari izohlab ko'rsatib o'tilgan.

Аннотация

В данной статье раскрыто содержание и сущность понятий самостоятельного обучения, самостоятельной работы, самостоятельной работы обучающихся. Также в условиях цифровизации образования были обсуждены вопросы развития самостоятельной учебной компетентности студентов, а также проблемы, которые могут возникнуть в процессе передачи знаний учащимся. В условиях современной цифровизации основными задачами дня видятся увеличение доли часов самостоятельного обучения, самостоятельное обучение студентов, критическое и творческое мышление, системный анализ, формирование предпринимательских навыков. Показано, что необходимость развития самостоятельных образовательных компетенций путем направления образовательного процесса студентов на формирование практических навыков является одним из требований современности. В связи с этим необходимо широко внедрять в учебный процесс передовые педагогические технологии, образовательные программы и учебно-методические материалы, основанные на международных образовательных стандартах, и представлены мнения по этому поводу. В настоящее время, когда все государственные высшие учебные заведения Узбекистана перешли на кредитно-модульную систему, часы, отведенные на самостоятельное обучение по предметам учебных программ всех образовательных направлений и специальностей, составляют 50-60 процентов от общего количества часов. В качестве примера выбран курс начального образования и объяснены часы предметов.

Abstract

This article describes the content and essence of the concepts of independent education, independent work, independent work of students. Also, in the conditions of digitization of education, the issues of developing students' independent learning competence were discussed, and the problems that may arise in the process of imparting knowledge to students were discussed. In the conditions of current digitization, increasing the share of independent education hours, students' independent education, critical and creative thinking, systematic analysis, and formation of entrepreneurial skills are seen as the main tasks of the day. It has been shown that the need to develop independent education competencies by directing the educational process of students to the formation of practical skills is one of the requirements of the present time. In this regard, it is necessary to widely introduce advanced pedagogical technologies, educational programs and teaching-methodical materials based on international educational standards into the educational process, and opinions on this are presented. Currently, as all state higher education institutions in Uzbekistan have switched to the credit-module system, the hours allocated to independent education in the subjects of

PEDAGOGIKA

the curricula of all educational directions and specialties make up 50-60 percent of the total hours. As an example, the primary education course is selected and the hours of subjects are explained.

Kalit so'zlar: ta'limni raqamlashtirish, talabalar, mustaqil ta'lim, mustaqil ish, talabalarning mustaqil ishi, mustaqil ta'lim olish kompetensiyasi, tyutorlik, o'quv rejalar.

Ключевые слова: цифровизация образования, студенты, самостоятельное образование, самостоятельная работа, самостоятельная работа студентов, компетентность самостоятельного обучения, репетиторство, учебная программа.

Key words: digitization of education, students, independent education, independent work, independent work of students, independent learning competency, tutoring, curriculum.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy bilimga ega va mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish va ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda, ijtimoiy soha hamda iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirishga strategik masalalar sifatida alohida ahamiyat berilgan.

Jumladan, Konsepsiyada "mustaqil ta'lim soatlari ulushini oshirish, talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, tizimli tahlil qilish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish, o'quv jarayonida kompetensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o'quv jarayonini amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirish, bu borada o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarni keng joriy etish" vazifasi belgilangan. Shuningdek, unda ta'lim oluvchilarning mustaqil ta'lim olishlari, mustaqil ishlash, malakalarini uzluksiz oshirish orqali mutaxassislarining zaruriy kompetensiyalarga ega bo'lishi, ijodiy yaratuvchanlik, tadqiqotchilik, mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga erishishlari mumkinligi ta'kidlangan[1].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Respublikamizda B.Ziyamuxamedov, J.G'.Yo'ldoshev, N.S.Sayidahmedov, O.Suvonov, H.Qarshiboyev singari olimlar tomonidan fanlarni o'qitishda mustaqil ta'lim va uni tashkil etish muammolari tahlil etilgan. Matematika fanining mazmuni va uni o'qitish metodikasini takomillashtirish masalalari esa J.Ikromov, M.Barakayev, M.Tojiyev, N.R.G'aybullayev, T.Jo'rayev, F.Rajapov, G.V.Zlotskiy, G.Izetayeva, D.Yunusova, Y.U.Soatov kabi olimlarning ilmiy izlanishlarida o'z aksini topgan.[1,2]

MDH mamlakatlarida matematikani o'qitish metodikasini takomillashtirish borasida A.A.Stolyar, V.I.Mishin, G.I.Saransev, Y.I.Kalyagin, Y.N.Makarichev, oliy matematika fani mazmuni va uni o'qitish masalalari bo'yicha A.I.Slutskiy, A.S.Shumov, V.Y.Shneyder, G.N.Berman, S.Piskunov kabi olimlar ilmiy izlanishlar olib borgan.

Xorijiy mamlakatlar olimlaridan C.W.Cobb, G.Pimbley, P.H.Douglas, Dj.Dyui, I.F.Gerbard, Y.A.Komenskiy singari olimlarning asarlari ham ilmiy tadqiqot jarayonida o'rganildi va tahlil qilindi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Mutaxassis kadrlar tayyorlashda ta'lim jarayonini tashkil qilish muhim o'rin tutadi. Hozirgi kunda o'quv rejalarida talabalar o'quv yuklamasining hajmi auditoriya (kontaktli) va mustaqil ta'limning nisbati bakalavriat ta'lim yo'nalishlarida 40/60 foiz nisbatidan 50/50 foiz nisbatigacha, magistratura mutaxassisliklarida 30/70 foiz nisbatidan 50/50 foiz nisbatigacha ajratilgan. Ta'lim dasturining o'zgarishi jarayonida fanlarning bir qator masala va muammolari mustaqil ta'lim orqali o'rganilishi lozim. Mustaqil ta'lim talabalar tomonidan u yoki bu fan bo'yicha dastur materiallaridan bir qismining mustaqil o'zlashtirilishidir[2, 3].

Mustaqil ta'lim - o'quv materialini mustaqil o'zlashtirish, murakkablik darajasi turlicha bo'lgan topshiriqlar, amaliy vazifalarni auditoriyada hamda auditoriyadan tashqarida ijodiy va mustaqil bajarish asosida nazariy bilim, amaliy ko'nikma hamda malakalarni shakllantirishga qaratilgan tizimli faoliyat.

Mustaqil ta'lim - olingan bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkamlash, qo'shimcha ma'lumot yoki materialni mustaqil o'rganish maqsadidagi o'quv shakli.

Mustaqil ish - o'qituvchining topshirig'i va uning rahbarligida o'quv vazifasini hal etadigan ta'limning faol metodi. Mustaqil ish bu qo'yilgan maqsad bilan bog'liqlikda talabalarning aniq

faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishdir. Talabani mustaqil ishlari uning yuqori darajadagi faollik, ijodiylik, mustaqil tahlil, tashabbuskorlikka hamda barcha vazifalarni o'z vaqtida va mukammal tarzda bajarishga asoslangan faoliyatidir.

Ta'bir joiz bo'lsa, bo'lajak mutaxassisning fikrlash tarzini tarbiyalashga qaratilgan barcha harakat-faoliyat ularning asosini tashkil etadi. Talaba mustaqil fikri tug'ilishiga, uning bilish faolligini oshirishga imkon beradigan har qanday mashg'ulot turi mustaqil ishlar bilan chambarchas bog'liqdir.

Mustaqil ta'limni talabalarga bilim berishda ularni o'z holiga tashlab qo'yib, ularga beriladigan topshiriq va yuklamalarni kamaytirish deb tushunmaslik kerak, balki o'qituvchilar tomonidan muntazam boshqariladigan talabalarning interaktiv mustaqil faoliyatidir. O'quv jarayoni sifatini oshirishda mustaqil ta'limning roli katta. Buni anglagan holda, yurtimiz oliy ta'lim muassasalarida o'quv mashg'ulotlariga ajratilayotgan mustaqil ta'lim soatlari ulushi muntazam oshirib borilmoqda. Talaba mustaqil ta'lim uning manfaatini ko'zlab amalga oshirilayotganini tushunishi kerak. Aslida, talabani mustaqil ishi degan tushuncha uning auditoriya va undan tashqarida, o'qituvchi rahbarligi ostida yoki o'qituvchi ishtirokisiz amalga oshiriladigan mustaqil ish majmuini anglatadi[2, 7].

Talabalarning mustaqil ishi (TMI) – bu talabani o'ziga xos o'quv faoliyati bo'lib, u didaktik topshiriqlarni mustaqil ravishda bajarishga, o'qishga qiziqtirishga va muayyan fan sohasida bilimlarni oshirishga yo'naltirilgan.

TMI mazmuni mantiqiy fikrlashni, ijodiy faollikni, o'quv materialini o'zlashtirishda tadqiqotchilik yondashuvini shakllantirishga imkon beruvchi amaliy topshiriqlarni bajarish bilan bog'liq bo'ladi.

TMI mazmuni fanning xususiyatidan, oliy o'quv yurtining texnik imkoniyatlaridan va kutubxonaning o'quv-uslubiy ta'minlanganidan kelib chiqib aniqlanadi. Odatda TMI talabani mustaqil ta'limi (TMT) bilan birgalikda auditoriyadan tashqarida bajariladigan o'qituvchi rahbarligidagi talabani mustaqil ishini (O'RTMI) ham o'z ichiga oladi.

Kunduzgi ta'lim shaklida bakalavriatda TMI ning umumiy soatlari fan hajmining yarmini tashkil etadi va uning ham deyarli yarmi O'RTMI ga 4 ajratiladi. Sirtqi ta'limda TMI hajmi fan hajmining 4/5 qismini tashkil etishi maqsadga muvofiq. TMI ni tashkil qilish oliy o'quv yurtining asosiy meyoriy hujjatlari, jumladan ishchi o'quv dasturlari (sillabus), fan modullarini mustaqil o'rganish bo'yicha talablarga muvofiq tarzda amalga oshiriladi.

TMI quyidagi shakllarda joriy etilishi mumkin:

- talabani bevosita o'zi tomonidan (mobil qurilmasi orqali) amalga oshiriladigan mustaqil ish turlari (TMT);
- an'anaviy shakldagi o'qituvchi rahbarligidagi talabani mustaqil ishi;
- elektron shakldagi (mobil qurilmasi orqali) o'qituvchi rahbarligidagi talabani mustaqil ishi.

Talabani mustaqil ishini masofaviy tarzda tashkil qilishda iloji boricha uning qurilmasiga moslashish maqsadga muvofiq. Hozirgi kunda ko'pchilik talabalar android tizimida ishlovchi mobil qurilmalarga ega bo'lganliklari sababli m-learning tizimiga mos dasturlardan foydalanish talaba uchun har tomonlama qulay hisoblanadi.

Ta'kidlash joizki, talabalarning mustaqil ta'lim olishlari muammosi psixologlar, pedagoglar, didaktlar va metodistlar tomonidan keng muhokama qilinmoqda. Ularning tadqiqotlari ta'lim oluvchilarning o'quv jarayonidagi mustaqil ta'lim didaktik maqsadlarini umumiy ko'rinishda shakllantirishga imkon yaratadi.

Bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda talabalar bajariladigan ishlarni mustaqil rejalashtiradi hamda amalga oshiradi. Bunda quyidagi tezisga amal qilinadi: "Nimani o'rganishim kerak bo'lsa, buning barchasi menga nima uchun kerakligini bilaman", "Buni qayerda va qanday qo'llashni men bilaman". Bundan ko'rinib turibdiki, mustaqil ta'lim talabalarda aqliy mustaqillik ko'nikmalarini shakllantirishning asosi bo'lib hisoblanadi.

Farg'ona davlat universiteti tomonidan 2023-yil 24-avgustda tasdiqlangan "Boshlang'ich ta'lim" ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavr tayyorlash o'quv rejasi tahlil qilindi. Unga ko'ra barcha ta'lim yo'nalishlaridagi bakalavr tayyorlash o'quv yuklamasining eng yuqori hajmi haftasiga 54 soat qilib belgilangan. Shundan auditoriya o'quv ishlari hajmi haftasiga 32 soat, qolgan qismi, ya'ni 22 soati auditoriyadan tashqari mustaqil ta'lim (shundan 12 soati mustaqil ish) olishga qaratilgan. Jami auditoriya o'quv yuklamasi 4352 soat, talaba mustaqil ta'limiga 2992 soat ajratilgan bo'lib, umumiy

PEDAGOGIKA

o'quv yuklamani 41% ini tashkil qiladi. Agar "Matematika o'qitish metodikasi" o'quv fanini oladigan bo'lsak, 288 soat auditoriya o'quv yuklamasi, mustaqil ta'limiga 192 soat ajratilgan, ya'ni umumiy soatlarning 50-60% ini tashkil etadi.

Bundan ko'rinadiki, barcha ta'lim yo'nalishlari bo'yicha bakalavr tayyorlash o'quv rejasida talaba mustaqil ta'limiga ajratilgan soatlar umumiy o'quv yuklamasi soatlarining o'rtacha 40–41% ini tashkil qiladi. Bu esa talabaning bilimlarni mustaqil o'zlashtirishiga katta imkoniyat beradi.

Bugungi kunda o'qituvchidan talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etish bo'yicha Davlat ta'lim standarti talablarini bajarish uchun talabalarda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirish, talabalar mustaqil ishlarining bajarilishini nazorat qilish uchun o'qituvchi va talabaning auditoriya hamda auditoriyadan tashqari ishlari me'yorlarini ishlab chiqish, mustaqil ta'limni tashkil etish bo'yicha yangi avlod o'quv-uslubiy adabiyotlar ishlanmalarini yaratish talab qilinadi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tarkibiga kiruvchi modul texnologiyasi asosida masofaviy ta'lim platformasi talabalarning mustaqil ravishda bilimlarni egallashlarida katta ahamiyat kasb etadi.

Talabalarning mustaqil ta'lim olish faoliyatini rivojlantirishda "tyutorlik" tashkiliy-metodik yordam tizimini joriy etish zarur. Tyutorlik tizimida talabaga o'quv fani bo'yicha nomuayyan davrda bilim, tushuncha va ko'nikmalar beriladi. Tyutorlik individual yoki jamoaviy shakllarda tashkil etilishi mumkin.

Talabalarning mustaqil ishi Davlat ta'lim standarti, malaka talablari, fanning ishchi dasturi hamda darsliklar, o'quv qo'llanmalari va o'quv-uslubiy majmua, uslubiy ko'rsatmalarning mazmuni bo'yicha aniqlanadi.

XULOSA

Muxtasar qilib aytganda, mustaqil ish bir tomondan faollikni, mustaqil ish tutishni, idrok etish, bilish, qiziqishlarni rag'batlantiruvchi, jadallashtiruvchi faoliyat turi, ya'ni mustaqil ta'limning asosi, kelgusida malaka oshirishga turtki sifatida, boshqa tomondan esa talabalarning mustaqil faoliyatiga rahbarlik qilishni ta'minlab beruvchi tadbirlar yoki pedagogik shartsharoitlar tizimi sifatida qaraladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://lex.uz/docs/-4545884>
2. Talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish [Matn] (2023) : metodik qullanma / L. Zaripov, N. Xайитов, З. Тоҳиров. – Тошкент: "Sano-Standart", – 32 б.
3. Қўчқаров М.У. Талабаларда мустақил таълим олиш кўникmalarини ривожлантириш назарияси ва технологияси (2021) ("Олий математика" ўқув фани мисолида): п.ф.б.ф.д.(PhD) дисс. автореф. – Нукус, – Б. 5.
4. УХ Хонқулов, ММ Абдуманнопов. (2020) Эҳтимолӣ статистик тушунчаларни ўқитишнинг методик имкониятларини такомиллаштириш масалалари Namangan davlat universiteti ilmiy axborotnomasi. – Namangan.
5. УХ Хонқулов, ММ Абдуманнопов (2022) Ehtimoliy-statistik tushunchalarni kompyuter texnologiyasidan foydalanib o'rganish imkoniyatlari, Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 859-865.
6. УХ Хонқулов, ММ Абдуманнопов (2022) Ehtimoliy-statistik tushunchalarni axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirish, international conferences, 20-24, 2022.